

UVOD

U posljednjih nekoliko godina važnost revizije u Bosni i Hercegovini kao potpore društvima za uspješno poslovanje neprestano raste. Niz novih zakonskih odredaba, a naročito novi Zakon o reviziji i računovodstvu utjecali su na činjenicu da revizija finansijskih izvještaja društva postane sastavni dio njegovog poslovanja. Sa jedne strane, za mnoge pojam revizije nije stran, i samim tim značaj revizije u poslovanju društva je poznat. Sa druge strane, postoji još mnoštvo onih koji sa revizijom, odnosno njenim značajem nisu upoznati. Jedna od obaveza revizora, i samim tim jedan od načina kojim revizija postaje korisna za neko društvo, je da nakon uvida u finansijske izvještaje društva te razgovorom sa upravom društva potvrdi da li postoje realne osnove za nastavak uspješnog poslovanja istog, odnosno da potvrdi da li je društvo sposobno pridržavati se takozvanog principa „going concern“. U slučaju da na osnovu stvarnih mogućnosti društva kao i pravnih osnova nije moguće prognosticirati nastavak uspješnog poslovanja pojedina društva postaju insolventna i nad njima je potrebno pokrenuti stečajni postupak ili postupak likvidacije.

Ona društva nad kojima je stečajni postupak pokrenut često izlaz iz platežne nesposobnosti nalaze u novom obliku oraganizovanja društva – društvo u stečaju ili stečajni dužnik. U Bosni i Hercegovini stečaj je postao svakodnevnicom za niz privatiziranih državnih društava, ali zbog loše ekonomske situacije i za niz drugih društava. Održavanje principa „going concern“ za mnoga društva je postalo nemogućim, a nastavak poslovanja kao društvo u stečaju nije rješenje jer za određene proizvode, odnosno usluge koje društvo nudi ne postoji dovoljna potražnja na tržištu, a samim tim i manjak poticaja za pokretanje poslovnih aktivnosti. Iako su ovakva društva u većini slučajeva osuđena na bankrot, do samog završetka stečajnog postupka ista društva nisu oslobođena obaveza pridržavanja zakonskim okvirima vođenja računovodstva, odnosno u ovom kontekstu obavezi sastavljanja finansijskih izvještaja. Nadalje, činjenica je da finansijski izvještaji društva u stečaju treba da ispunjavaju drugačije potrebe od onih finansijskih izvještaja koji su sastavljeni za društva koja uspješno posluju. Međutim, niz donešenih zakonskih propisa i drugih normativnih akata iz oblasti računovodstva i revizije za društva u Bosni i Hercegovini ne specificira izgled finansijskih izvještaja za društva u stečaju

Razlikovanje između izvještaja „specijalne namjene“, izvještaja za društva u stečaju, sastavljenih kako bi zadovoljili posebne zahtjeve, i finansijskih izvještaja „opšte svrhe“, koji se sastavljaju za širi broj korisnika, može pomoći kod definiranja načina prezentiranja informacija i distribuiranja ovih izvještaja.

Finansijski izvještaji koji su potrebni za društva u stečaju su izvještaji specijalne namjene i sastavljaju se uglavnom za upotrebu u okviru tzv. novih dioničara, tj. povjerilaca stečajne mase, dok se finansijski izvještaji „opšte svrhe“ sastavljaju za širi broj korisnika.

Odredba za izradu finansijskih izvještaja specijalne namjene proizilazi iz Zakona o stečaju, a ovakav način izvještavanja postaje sve učestaliji kao rezultat naprimjer

potrebe stečajnih povjerilaca da se odgovorima na pitanje izmirenja potraživanja koja su priznata od strane stečajnog upravnika.

Za društvo u stečaju posebno je važno da se urade bilansi stanja, tj. izvrši pravilno pozicioniranje (kontiranje) imovine i obaveza početnog bilansa stanja, ali i ostalih bilansa u toku perioda stečaja. Samim tim, i revizija ovih finansijskih izvještaja zahtjeva poseban pristup koji je iako po svemu specifičan ipak u skladu sa važećim zakonskim propisima u zemlji.

Novi Zakon o računovodstvu i reviziji posebno naglašava obavezu primjene Međunarodnih Računovodstvenih Standarda (MRS), Međunarodnih Standarda Finansijskog izvještavanja (MSFI), pratećih uputstava i drugih provedbenih propisa te zahtjeva koji proizilaze iz standarda. Pored zakonskih okvira iz oblasti računovodstva, za izradu finansijskih izvještaja potrebno je primjeniti i odredbe poreznih zakona.

Osnovni cilj ovog rada je istraživanje načina da se pronađu slaba mjesta, identificiraju problemi, u prihvatanju i načinu računovodstvenog evidentiranja poslovnih promjena kod društva u stečaju, i da se na toj osnovi daju prijedlozi za njegovo poboljšanje oslanjajući se pritom u potpunosti na MRS/MSFI.

Činjenica da je neko društvo u stečaju znači da i pozicije u finansijskim izvještajima posjeduju različite specifičnosti i da revizija ovih finansijskih izvještaja zahtjeva pristup koji je po mnogočemu različit od pristupa u društvima koja nisu u stečaju. Upravo zbog toga daljnji cilj ove teme jeste da se ukaže na važnost revizije finansijskih izvještaja društva u stečaju, odnosno da se ukaže na važnost kontrole onih koji su u toku stečajnog postupka odgovorni za prikazivanje ispravne slike društva.

Radne teze

U cilju što jasnijeg prikazivanja navedene teme, i postizanja rezultata radna teza ovog rada glasi:

- *Ukoliko se za izradu početnog bilansa stanja stečajnog dužnika, ali i drugih bilansa u toku stečaja primjeni pravilo „da slika bilansa stanja na dan 31.12. mora da bude identična slici na dan 01.01.“, odnosno, ako se ne primjene potrebna preknjižavanja pozicija, mišljenje revizora će biti sudržano ili negativno.*

Da bi se što bolje približili osnovnom cilju ovog rada, sljedeće pomoćne radne teze će biti korištene:

- *Većina dokumenata za knjiženje poslovnih promjena kod stečajnog dužnika su rješenja, odluke, procjene, tužbe i presude, i sl., a ne ulazni i izlazni računi kao većina dokumenata kod društva koje nije u stečaju.*
- *U toku izrade finansijskih izvještaja stečajnog dužnika moraju se primjenjivati MSFI i MRS-i.*
- *Pravilnim preknjižavanjem pozicija bilansa stanja društva prije otvaranja stečaja i izrada početnog bilansa stanja stečajnog dužnika moguće je izbjeći velike iznose dobitaka ili gubitaka od prodaje imovine koji se javljaju nakon izvršene prodaje imovine društva u stečaju;*

- *Veliki dobiti od prodaje stalne imovine i prihodi po osnovu promjene vrijednosti (revalorizacije) druge stalne imovine sigurno će rezultirati kao dobit društva u stečaju, a nakon toga uslijedit će i plaćanje poreza na dobit.*
- *Veliki gubici od prodaje stalne imovine i gubici od umanjenja vrijednosti stalne imovine proizvode gubitak, a nakon toga i analize odgovora na pitanje „da li je uzrok gubitka izazvan namjernom prodajom imovine po nižim cijenama“.*

Za izradu teme korišteni su skraćeni finansijske izvještaje u razumljivom obliku za korisnike. Minimum sastavnih dijelova finansijskog izvještaja za periode tokom godine za društvo u stečaju sadržavaju gotovo sve dijelove propisane MRS – om 34, i to:

- *skraćeni bilans stanja;*
- *skraćeni bilans uspjeha ili izvještaj o dobiti;*
- *skraćeni izvještaj koji pokazuje promjene kapitala;*
- *skraćeni izvještaj o novčanom toku; i*
- *odabrana objašnjenja u zabilješkama ili izvještaju.*

Tačno je da je kontni okvir zakonom propisan, ali za potrebe teme bit će korišten samo opis pozicije. Također, biti će korišteni samo MSFI i MRS koji se trebaju primjeniti kod izrade finansijskih izvještaja stečajnog dužnika.

Kvalitativni dizajn

Sa jedne strane istraživanje u sklopu ovog magistarskog rada uključit će razradu relevantnih teoretskih osnova u cilju što boljeg i jasnijeg prikazivanja teme. Postojeća literatura ne daje dovoljno uputstava kako da se problemi u vezi sa ovom temom riješe na najbolji mogući način, odnosno ne daje jasna uputstva kako da se teorija na dovoljno pristupačan način spoji sa specifičnim situacijama pojedinačnih društava u stečaju. Iz ovog razloga, istraživanje je dizajnirano tako da spoji i teoretski i praktični dio uzimajući u obzir relevante teoretske osnove i prenoseći ovu teoriju na nekoliko društava koja će biti uzeta kao primjer.

U suštini postoje dvije vrste znanstvenog istraživanja: kvalitativno i kvantitavno.¹ Iz razloga što na ovom polju još uvijek ne postoji dovoljno istraživanja u kontekstu društava u stečaju u Bosni i Hercegovini smatram da je kvalitativni pristup istraživanju više primjeren.

Osnovna osobina kvalitativnog istraživanja je dobijanje novih ideja zadržavajući pri tome otvoren um. Iz ovog razloga, kvalitativno istraživanje daje priliku da se odgovori na kako i zašto pitanja u vezi sa određenim fenomenom koji se kroz rad istražuje.² Ovaj pristup omogućava korištenje različitih podataka, tačnih opisa i odgovarajuću dubinu analize, pomoću koje se može doći do različitih saznanja o ovoj temi.³

Nadalje, ovaj pristup omogućava da se tema revizije društava u stečaju ne obradi samo kao objekat pun specifičnih osobina i tačnih mjera, već kao kompleksna tema i koncept koji treba da budu objašnjeni i shvaćeni.

¹Vidjeti, Nachmias & Nachmias (1997).

²Vidjeti, Cohen, Manion, & Morrison (2000).

³Vidjeti, Denzin & Lincoln (1998).

U cilju predstavljana ove teme na što bolji način dizajn istraživanja kao i pristup ostaju sistematski planirani. U ovom smislu, obradi svih podataka korištenih za izradu ove teme pristupljeno je na takav način koji omogućava što bolje korištenje ponuđenih podataka kao i donošenje novih zaključaka.

Ukratko, istraživanje je obuhvatilo literaturu u ovom polju i praktične primjere iz prakse. Ovakav pristup omogućio je da se uvidi stadij razvoja pojedinih teoretskih osnova, i da se razrade nove teorije i zaključci na ovom polju.

Tip, instrumenti i način istraživanja

Postoje različiti načini da se pristupi procesu istraživanja. Većina različitih tipova istraživanja može biti klasificirana na osnovu toga koliko poznajemo problem istraživanja prije samog početka. U radu su korištene tri klasifikacije istraživanja, i to: *eksplorativno, deskriptivno i objašnjavajuće*.⁴

- *Eksplorativno istraživanje se primjenjuje u situacijama u kojima je potrebno razjasniti još uvijek dovoljno neistraženu prirodu nekog problema. U suštini, ovaj pristup istraživanju se uzima u obzir kada se nekom problemu treba dati određeni oblik i kad je potrebno identificirati informacije koje su bitne za buduća istraživanja. U ovom istraživanju možemo imati hipoteze, ali ih ne moramo testirati.*⁵
- *Deskriptivni pristup istraživanju koristimo onda kad je neka tema istraživanja razumljiva i kad ju je samo potrebno opisati. Koristi se onda kad su problem istraživanja detaljno strukturirani i kad ne postoji potreba da se istraže uzročno – posljedične veze.*⁶
- *Objašnjavajuće istraživanje identificira uzročno – posljedične veze između varijabli. Ovakav tip istraživanja je odgovarajući kad ne postoje tačne pretpostavke o modelu koji treba biti korišten i koje veze su od posebne važnosti.*⁷

U skladu sa ovim, istraživanje u sklopu ovog magistarskog rada je eksplorativne prirode i primjenom istog, ovom problemu daje jasniji oblik i ukazuje na podatke koji su potrebni za buduća istraživanja. Također, ovo istraživanje ima deskriptivni karakter jer opisuje područje istraživanja za određene zaključke na osnovu prikupljenih podataka potrebne za potvrđivanje ili negiranje postavljenih radnih hipoteza.

Kao instrumenti istraživanja korišteni su dokumenti različitih društava koja neće biti imenovana u toku ovog rada. Arhivska dokumentacija dokumenata društava služi kao osnova za izradu modela finansijskih izvještaja društva u stečaju, ali i za potvrđivanje odnosno negiranje postavljenih radnih hipoteza. Većinom radi se o dokumentaciji koja sudbinu društva prati od zahtjeva za pokretanje stečajnog postupka, privremenog stečajnog postupka, samog stečajnog postupka te diobe stečajne mase.

⁴Vidjeti, Zikmund, (2003).

⁵Vidjeti, Yin (2003).

⁶Vidjeti, Yin (2003).

⁷Vidjeti, Yin (2003).

Način istraživanja i izlaganja (metod ili put ili hod, što su sinonimi) je provjera hipoteza eksperimentom (Arhimed je uveo planirani eksperiment kao odlučan test valjanosti hipoteze), a uzorci su financijski izvještaji društava. Konačni sud o valjanosti hipoteza donesen je na temelju testiranja pomoću stvarnih opažanja.

Da bi se što jasnije prikazala slika određenog društva urađen je i niz nestandardiziranih intervjua sa različitim stručnjacima zaposlenima u pojedinačnim društvima koja su uzeta kao primjer. Nadalje, da bi se postavljenom cilju ovog rada pristupilo na što bolji način urađen je niz intervjua sa stručnjacima iz oblasti revizije i računovodstva kao i stručnjacima iz oblasti stečajnog prava.

Izabrani instrumenti istraživanja odgovaraju i već spomenutom dizajnu istraživanja koji je kao što je već rečeno eksplorativne i deskriptivne prirode.

Struktura magistarskog rada

Ovaj rad je podjeljen na 10 dijelova, kako je i prikazano u nastavku:

- **Poglavlje 1** - U ovom poglavlju objašnjen je pojam revizije,
- **Poglavlje 2** - U ovom dijelu dat je pregled domaćih pravnih okvira o računovodstvu, reviziji i finansijskim izvještajima, zatim o profesionalnim tijelima zaduženima za standardizaciju finansijskog izvještavanja kao i osnovna obilježja relevantnih MSFI, MRS i Međunarodnih revizijskih standarda,
- **Poglavlje 3** – U drugom dijelu rada opisana su računovodstvena načela utemeljena u okviru za sastavljanje i prezentiranje finansijskih izvještaja,
- **Poglavlje 4** - U ovom dijelu rada objašnjene su temeljne računovodstvene pretpostavke za jedinstveno finansijsko izvještavanje,
- **Poglavlje 5** - U poglavlju 4 opisana je harmonizacija finansijskog izvještavanja,
- **Poglavlje 6** – Poglavlje 5 prikazuje priznavanje, mjerenje i procjene elementa finansijskih izvještaja,
- **Poglavlje 7** – U ovom poglavlju razjašnjene su teoretske osnove stečaja,
- **Poglavlje 8**- U ovom poglavlju razrađen je primjer revizorskog izvještaja društva u stečaju, kao i primjeri finansijskih izvještaja koji sadrže bilans uspjeha i bilans stanja,
- **Poglavlje 9** – U ovom poglavlju definirani su određeni zaključci i preporuke u vezi sa prethodno postavljenim radnim hipotezama,
- **Poglavlje 10** – Poglavlje 10 zadnje poglavlje ovog rada, i ukratko daje rezime najvažnijih saznanja stečenih u toku pisanja ovog rada i saznanja stečenih u istraživanju relevantnih tema.